

Kommentarer til verneforslag NR Dummdalen, Breheimen.

Stein-Erik Lauritzen,

Institutt for Geovitenskap, Universitetet i Bergen

Jeg viser til møte i **Referansegruppa for Breheimen**, 17 oktober på Kommunehuset i Lom.

Dummdalsgrottene tilhører en type landformer som kalles karsthuler (kalksteinsgrotter) som er dannet ved vannets oppløsende virkning på bergmassen. Hovedmengden av våre karsthuler ligger i Nordland og Troms fylker, det er svært få karsthuler i Sør-Norge.

Dummdalsgrottene er unike i Sør-Norge

Dummdalsgrottene er på mer enn én måte unike i Sør-Norge. De er de største kjente grottene i landsdelen. Viktigere er imidlertid at de både utgjør forholdsvis store elvegrotter og store, tørrelagte trykkledninger som inneholder erosjonsformer og sedimentavsetninger fra siste eller tidligere istider. Dummdalsgrottene er samlet et eksempel på istidsgrotter som vi ellers bare finner i Nord-Norge. I kraft av dette er de *meget viktige kvartærgeologiske referanseobjekter for landsdelen*. Det spesielle er at de ligger i hjertet av Sør-Norge og at de ligger lett tilgjengelig fra vei. Beliggenheten er et tveegget sverd; fordelene med den lette tilgangen gjør dem lette å studere og å brukes i didaktisk øyemed, ulempen er at et stort volum organisert og tilfeldig turisttrafikk sliter dem ut.

Verdifullt og sårbart naturmiljø

Grotter er i Norge unike arkiver for klima- og miljøforandringer ned igjennom kvartærtiden. Grotter er beskyttede miljøer hvor alle forandringer foregår meget langsomt og de har derfor svært liten bæreevne i forhold til påtrykte forandringer. Nettopp på grunn av dette er det i grotter bevart avsetninger som ikke lenger finnes på landoverflaten. Det er i grotter en har funnet bevis for klimaendringer på land igjennom nesten en million år, og det fra grottefunn en har kunnet utarbeide store trekk av vår faunahistorie. Igjennom datering og analyse av grotter har en for eksempel også kunnet lage modeller for dalfordypning og hvor fort dagens landskap har utviklet seg. Disse arkivene er imidlertid svært sårbare for ferdsel og ukynlig behandling. Grotter har derfor også stor pedagogisk verdi, hvilket absolutt bør utnyttes dersom en evner å formidle både den interessante geologiske og biologiske historien de forteller og samtidig deres sårbarhet og urørhet. Den eneste bærekraftige måten å bruke grotter på er *å tilstrebe sporløs ferd*.

Grottenes tilstand i dag

Dummdalsgrottenes tilstand i dag er betenkelig. Det er særlig trykket fra turisme som truer – og som til dels allerede har ødelagt – mange av grottene. Lett adkomst, aktiv annonsering og organisert turisme har igjennom de siste 10 – 15 år medført et voldsomt stort antall besøkende på et svært begrenset areal¹. Aktiviteten har ikke samtidig evnet å utøve sporløs ferd som jo er en forutsetning for å ferdes i slike sårbare grotter. I forhold til grottenes tilstand da de ble oppdaget og første gang kartlagt på midten av 1970- tallet er det oppstått ganske store og i mange tilfelle irreversible forandringer. Det dreier seg om sot, graffiti, og slitasjemerker i løsmasser og fast fjell. I tillegg kommer forsøpling og installasjoner av tre- og tauverk.

Dersom en sammenlikner denne utviklingen med tilstanden til mange grotter som i dag ligger åpne i nasjonalparker (som for eksempel i Polen), er det klart at Dummdalsgrottene er på god vei til å omvandles til de samme nedslitte gjørmestier med installasjoner som får dem til å minne om gruver heller enn sårbare naturfenomener. Uten regulering vil også Dummdalsgrottene til slutt miste sin turistverdi.

¹ Det ble under møtet opplyst at i alle fall en av aktørene har et volum på omtrent 1500 turister pr. år i svært små grotter.

Det hviler et særlig ansvar på forvaltningen i dette tilfellet

Dummdalsgrottenes unike posisjon gjør at lokale og nasjonale forvaltningsmyndigheter har et særlig ansvar for å ivareta disse verdiene på en bærekraftig måte, slik at de også kan oppleves som urørte naturfenomener hvor 'tiden har stått stille' for kommende generasjoner. En må hindre at de i dag forbrukes i løpet av kort tid og heller sørge for at de restaureres og at videre bruk reguleres i forhold til grottenes bæreevne.

Dette kan etter min erfaring og oppfatning ikke ivaretaes tilstrekkelig under nasjonalpark status. Grottenes store sårbarhet og posisjon som geo- biologiske fenomen (geotoper) gjør at slike objekter best kan forvaltes effektivt som naturreservat (NR). Dette gir et tilstrekkelig kraftig instrument for å regulere ferdsel ned til grottenes bæreevne. Naturreservat status på grotter har fungert meget godt andre steder, f. eks. på *Lauar* (Sandågrotta og Sandågjelet naturreservat ved Kongsberg) og i *Fisktjønna* Naturreservat (i Rana). I begge tilfelle har det på tross av vernet vært et meget stort press fra turistnæringa med følgende slitasje. Men en har her vært i stand til å bruke de strenge vernebestemmelsene til å håndheve regulering og til å gjennomføre en positiv tilrettelegging i samsvar med objektets bæreevne.

Tilråding: Dummdalsgrottene Naturreservat

Jeg vil derfor tilråde meget sterkt at Dummdalsgrottene og deres nærområde gis NR status og at det øvrige Dummas dreneringsfelt i tillegg beskyttes mot hydrologiske endringer. Det siste er viktig for å ivareta de aktive prosessene i grottene. Effekten av rennende vann og fuktighet er i dette tilfellet den eneste regenererende prosessen i grottemiljøet. I dette vernet kan det gis begrenset og differensiert ferdselstillatelse i samsvar med de enkelte grottenes sårbarhet og bæreevne.

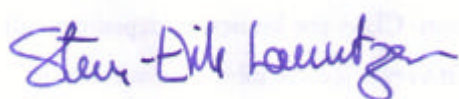
Oppfangning av nye grotter

Områder med kalkholdige bergarter kan inneholde grotter som enda ikke er oppdaget. Det kan også være tilfelle for Dummdalen og det gjelder Breheimen for øvrig. For å fange opp dette, bør grensene for eventuelle verneområder legges etter *geologiske grenser* heller enn topografiske og administrative grenser, dvs. kalkområdene som helhet må inkluderes, heller enn de enkelte grottene. I tillegg må grensesettingen ta hensyn til den funksjon grottene har hatt i topografien og i de øvrige kvartærgeologiske forhold (dalbunn, dalside, etc.).

Utredning og restaurering

I sammenheng med dette, og helst i forkant, bør en gjøre en total evaluering av grottenes slitasjetilstand i dag og i henhold til denne tilstanden foreta restaurering og differensiert tilrettelegging. Det må utarbeides ferdselsregulering for hver enkelt grotte som vurderes i forhold til dens bæreevne. I tilretteleggingen må det legges stor vekt på de pedagogiske og naturhistoriske verdiene og på grottenes sårbarhet mot ferdsel og miljøpåvirkning. Grotter er et utmerket middel til å illustrere nødvendigheten av sporløs ferd i naturen. En må tone ned bruken av grottene som klatrestativ og heller fremheve deres museumskvalitet. Med god forvaltning kan en både på lokalt og nasjonalt nivå kunne få gode ringvirkninger ved å formidle kunnskapen om de naturhistoriske kvaliteter som Dummdalen og dens grotter har.

Bergen, 18. oktober 2008

Stein-Erik Lauritzen